

Öreghenye (KÖH 74607): Papp István tamási esperes, helytörténész szerint a középkori Arcsa falu – amelynek johannita rendháza is volt – a kishelyei kápolnától K-re levő völgy elején volt, a Koppány közelében. A folyó és a tőle D-re kb. 200 m-re futó dűlőt közti teljes területen őskori, római és középkori cserepeket találtam a száraz, simított szántóföldön. A faluhely fekvése és a középkori oklevelek alapján elfogadhatjuk, hogy lelőhelyünk Arcsával azonos. A mindössze 1226-ban említett, bizonyára rövid életű johannita rendház valószínűleg már a középkorban megszűnt, helye az újkorra nyomtalanul eltűnhetett.

Pénzes-oldal 1. lh. (KÖH 77563): 2011. május 14-én Tamási belterületének D-i szélén, a Rácvölgy D-i házcsoportjától K-re, a patak K-i felén kevés, jellegtelen őskori cserepet találtam.

Pénzes-oldal 2. lh. (KÖH 77565): Az előzőtől D-re kb. 500 m-re, a Rácvölgy D-i házcsoportjával szemben, a dűlő teljes területén őskori kerámiát, ÉK-i sarkában pedig néhány római házi kerámiatöredéket is találtam.

Pusztafél-dűlő (Pusztai-gyöppöld, KÖH 77561): 2011. május 6-án lakossági bejelentés nyomán a Cseringáti-patak K-i felén, az alsócseringáti sertésteleptől É-ra kb. 1 km-re, a patakkal párhuzamosan kb. 300 m hosszan középkori cserepeket gyűjtöttem száraz talajon, kelő kukoricában. A faluhely a középkori Fir (Für) falu helyével lehet azonos, erre utalhat a dűlőnév is.

Szentmártoni-halastó 2. lh. (KÖH 77573): Megtudtam, hogy a Szentmártoni-halastótól Ny-ra eső, a Jókai utcai házak telkének végében fekvő, magas löszpartból kb. 30 éve cserepek, köztük *terra sigillaták* kerültek elő. A terület ma növényzettel és törmelékkel fedett, kutathatatlan. 2011. június 8-i terepbejárásom ugyanakkor igazolta a lelőhely létét: ettől É-ra, az Építők útja utolsó házaitól K-re, térdig érő kukoricában néhány római kerámiát találtam.

K. NÉMETH ANDRÁS

350. Tapsony, Szentandrás (KÖH 78947) (Somogy megye) Á

2011. december 9-én terepbejárást végeztünk Tapsonyban, ahol lelőhely-bejelentő mutatta meg nekünk a helyiek által Szentandrásként említett dombot. A KÖH lelőhelylistájában a területtől ÉNy-ra van jelölve a 49482 sz., Szent István-dűlő lelőhely. Tévesen ide lokalizálták a Szent András-dűlő nevű területet és az itt található Árpád-kori templomot és települést. Úgy gondoljuk, a templomot és temetőjét a szomszédos dombon találtuk meg. A dombnak főleg a D-i oldala erősen lepusztult, a friss szántásban nagy mennyiségű embercsont látszott. Számos téglal került itt felszínre, a dombtetőn a templom alapfalainak vonala is kirajzolódik a szántásban. A tégladarabok vonalakat alkotnak a felszínen, amelyek kirajzolják a templom alakját. 10×6 m nagyságú, egyenes szentélyzáródású kis falusi templom lehetett. K-i falától 1,5 m-re is látszik egy világosabb, habarcsosabb sáv, bizonytalanabb, mint az oldalfal vonala, téglával sincs tele. Ez akár a beborult K-i fal maradványa is lehet. A D-i oldalon, a bejárat lehetséges helyén, van egy téglalap alakú egykori falra utaló kb. 1,5–2 m-es törmelékes vonal, kis mérete miatt is bizonytalanabban követhető. A templom falától

közvetlenül K-re műveletlen terület van, biztos, hogy a templom körüli temető ide is áthúzódik. A források alapján az épület az elpusztult Terpec falu Szent Andrásnak szentelt temploma volt.

Munkatársak: Nyári Zsolt, Stunya Péter.

MOLNÁR ISTVÁN

351. Tarczal határa (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B, Sza, Kk, Ú

2011 folyamán terepbejárásokat végeztünk a Miskolc–Nyíregyháza vasút korszerűsítése által érintett régészeti lelőhelyeken.

Alsó Magyaros (MNy-16 lh., KÖH 80309): A nyomvonal 132 hm-szelvényénél kis kiterjedésű késő középkori település felszíni nyomait azonosítottuk. A Tarczalról Tokajba vezető vasút bal oldalán található a lelőhely a Tokaj-hegy lábánál. Egy kis kiterjedésű homokdombon néhány darab késő középkori edénytöredéket találtunk, egy kis területen koncentrációba. Ezenkívül építési törmelék, és főleg nagy méretű építési kövek jelezték az egykori kicsi település, vagy ház, házak nyomait. A leletek mennyiségéből, és a kis területen való szóródásukból arra következtetünk, hogy itt egy borház típusú, tanyaszerű település maradvány lehetett, melynek kora a késő középkor, vagy az újkorra tehető.

Alsó Magyaros II. (MNy-17 lh., KÖH 80311): A nyomvonal 143 hm-szelvényénél kis kiterjedésű késő középkori település felszíni nyomait azonosítottuk. A Tarczalról Tokajba vezető vasút bal oldalán található a lelőhely a Tokaj-hegy lábánál, a szőlők és a vasút között meghagyott homokos szántón. Egy kis kiterjedésű homokdombon néhány darab késő középkori edénytöredéket találtunk, egy kis területen koncentrációba. Ezenkívül építési törmelék, és főleg nagy méretű építési kövek és kavicsok jelezték az egykori település nyomait. A leletek mennyiségéből, és a kis területen való szóródásukból arra következtetünk, hogy itt egy borház típusú, tanyaszerű település maradvány lehetett, melynek kora a késő középkor, vagy az újkorra tehető.

Szoporty (MNy-14 lh., KÖH 80305): A nyomvonal 122–125 hm-szelvénye között kis kiterjedésű késő középkori–újkorai település felszíni nyomait azonosítottuk. Tarczal lakott területének D-i végétől 200 m-re található a vasút és a tokaji országot által bezárt területen. A vasútállomástól D felé beépített, ipari terület, az épületek között sok elhanyagolt növényzettel fedett terület. Majd egy aszfaltozott bekötőút után már végig szántóföldek vannak. Ezeket sikerült bejárni, és itt találtuk meg a lelőhelyt. A lelőhely a Taktaköz K-i partján helyezkedik el, egy rendkívül szűk földnyelven, a vasút K-i oldalán. Néhány késő középkori kerámiatöredéket találtunk, ezek azonban viszonylag nagy területen szóródtak. Maga a lelőhely területe kívül esik az 50 m-es határon, nincs veszélyeztetve.

Urai tag (MNy-15 lh., KÖH 80307): A nyomvonal 129 hm-szelvényénél kis kiterjedésű késő középkori település felszíni nyomait azonosítottuk. A Tarczalról Tokajba vezető országút tervezett felüljárójának nyomvonalán találtuk meg a lelőhelyt, a vasút jobb oldalán. A lelőhely a Taktaköz része, a Bigos-hát ÉK-i partján található, azon a keskeny földnyelven, amely

a Tokaj-hegy lába és a Taktaköz partja között található. Az egykor vízjárta terület körbefogta a lelőhelyet. Mindössze 1 db cseréppipát és 2 db késő középkori kerámiatöredéket találtunk, egy viszonylag nagy területen (250×150 m).

Vízmű telep, Állami Gazdaság (MNY-12 lh., KÖH 16837): A nyomvonal 85+50–92+50 hm-szelvénye között nagy kiterjedésű bronzkori és szarmata település felszíni nyomait találtuk meg. A lelőhely Tarcál külterületén található, a vasút és a 37. sz. úthoz vezető országút által közrezárt területen, a Vízmű telephelyétől K-re. A Taktaköz K-i partján helyezkedik el, egy rendkívül szűk földnyelven. A Tarcál É-i kapujában lévő Terezin-domb lába ugyanis rendkívül közel van a Taktaköz széléhez, és a hely lába, illetve a mocsaras rész között a legszűkebb helyen mindössze 70 m-es száraz sáv található. Ez a város felé haladva egyre szélesedik, de még pl. a sportpálya vonalában is alig éri el a 350 m-t. Ezen a keskeny földnyelven jut be a városba a szárazföldi út és a vasút is. A megtalált régészeti lelőhely tehát itt, ezen a földnyelven helyezkedik el, a vasút mindkét oldalán. Alapvetően beépített, zölddel jórészt fedett terület, melyen kisebb felületen találhatók szántók. Ezeket a szántókat bejárva sikerült a lelőhely körvonalát megrajzolni. A lelőhely Ny-i oldalát a Taktaköz, a K-i oldalán a Tarcalba vezető országút határolja. A felszíni leletek alapján egy közepesen intenzív régészeti lelőhely. A régészeti szakirodalomból ismert Állami Gazdaság nevű késő bronzkori lelőhely az országút másik oldalán helyezkedik el, a most felfedezett lelőhelytől alig 200 m-re, de ugyanazon a dombon. Minden valószínűség szerint a két lelőhely azonos.

LENGYEL GYÖRGY – P. FISCHL KLÁRA – SZALONTAI CSABA

352. Tállya határa (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B, V

2011-ben az OTKA T037315 sz. pályázata által támogatott, a késő bronzkori bronzkincseket és a bronzdeponálás szokását kutató program részeként két helyszínen kutattunk.

Óvár (KÖH 16831): A lelőhelyen 2009-ben egy 33 tárgyból álló bronzkincset találtunk.⁹¹ Akkor a kincs köré mindössze egy 1×1 m-es szondát mélyítettünk, ezért 2011. augusztus 12–18. között egy nagyobb felület feltárással megkíséreltük az elrejtett tárgyak tágabb leletösszefüggését felderíteni.

Először egy 5×5 m-es kutatószelvényt nyitottunk, majd ezt tovább bővítettük egy 3×3 m nagyságú felülettel. A szelvény DNy-i felében egy nagyobb, mesterséges kőrakást, ÉK-i sarkában egy jól követhető omladékfoltot, alatta pedig átégett padló maradványait tudtuk kibontani. Sikerült még dokumentálnunk egy kisebb gödröt és egy lapos kőekkel körülrakott tűzhelyet is. A kerámiával és paticszemecskével kevert erdei humuszban kirajzolódó járószint feltárása és dokumentálása után a teljes felületet lemélyítettük a bolygatatlan agyagos, köves altalajig. Sikerült tisztázni azt is, hogy a 2009-ben talált kincsegyüttest

egy átégett agyagtapasztáson, feltehetően egy tűzlelőhelyen helyezték el. A tűzlelőhely környezetében egy törött antropomorf idollal és két kerámia állatfigura is előkerült.

Az objektumokat a Kyjatice-kultúra kerámiaanyaga keltezte, de szórványként kisebb mennyiségben késő vaskori kerámiát is találtunk az átkutatott felszínen.

Az ásatással párhuzamosan Bacskai István folytatta a lelőhely szisztematikus fémkereső műszeres átvizsgálását. Ennek eredményeképpen 25 darab késő bronzkori, késő vaskori tárgytöredéket talált és pozícionált.

Az erődített település körüli mikrorégió megismerésének a céljából, Bíró Péter a lelőhely körüli 5–10 km-es zónát járta be. Munkája során a közeli és a szakirodalomból ismert Mekecsváron (KÖH 16830) kívül mindössze egyetlen kisebb lelőhelyet sikerült találnia. A felfedezett kis erődítetlen település az Óvártól 1200 m-re található *Aszas-tető*⁹² nevű hegytömbön található. Néhány jellegtelen késő bronzkori kerámiatöredék és két bronz tokosbalta pengedarab alapján keltezhetjük a késő bronzkorba.

*Várhegy alatti domboldal*⁹³: 2011. február 19-én egy fémkereső műszerekkel felszerelt csapat egy 2. világháborúban lezuhant repülőgép roncsait keresve a várhegyi középkori vár alatti hegyoldalon egy késő bronzkori kincsegyüttesre bukkant. Mivel felismerték, hogy jelentős régészeti leletegyüttesre találtak, telefonon felhívták Makoldi Miklós tokaji régészt, aki rövid időn belül a helyszínre utazott. Makoldi Miklós megállapította, hogy a fémkeresősök egy depó magját találták meg és mintegy 25 tárgyat kimozdítottak, de sok tárgy még így is eredeti helyzetében maradt. A régész hívására másnap az ELTE BTK Régészettudományi Intézetének bronzkori kincsek felderítésével és kutatásával foglalkozó csapata csatlakozott a leletegyüttes feltáráshoz.

A kincselet megmaradt magját kb. 15–20 tárgy alkotta. Ennek környezetében számos további tárgy sikerült eredeti helyzetében feltárni, ám ezeket már az erózió mozdította ki és a depó magja alatti meredek lejtőn mintegy 8 m hosszúságban szétterítette.

A leletegyüttes összesen 72 tárgyat foglal magába. A depó nagy részét karperecek, sarlók és lemezből készített, kúp alakú ruhadíszek alkotják, de található még tárgyai között egy falera, egy tű, egy lándzsa, egy törő valamint néhány nyersanyagrög és rontott öntvények is. Az ékszerek, fegyverek és eszközök mellett külön csoportot alkotnak azok a tárgyak, amelyek egy ötvöskészlet darabjaiként értelmezhetőek: poncolóvésők, lyukasztók, egy tokoskalapács és két kis méretű üllő.

A kincselet a HaA1 periódusra keltezhető, de sok tárgy még a korábbi ReiBzD időszak jegyeit hordozza.

Munkatársak: Bíró Péter, Makoldi Miklós, Váci Gábor régész, Bacskai István fémkereső műszeres technikus, Fülöp Kristóf, Kolonits László, Paár Ferenc, Tarbay Gábor, Tóth Farkas Márton egyetemi hallgatók.

V. SZABÓ GÁBOR

91 RKM 2009, 26–27.

92 A lelőhely nem szerepel a KÖH nyilvántartásban.

93 A lelőhely nem szerepel a KÖH nyilvántartásban.